

คำราพระ โสธตพระนารายณ์

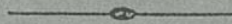

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี

โปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

ในงานศพพระยาแพทยวงศา (นาค โรจนแพทย์)

พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๐

สารบัญ

ลักษณะเตโชธาตุออกจากกาย	๗๗
ว่าด้วยเตโชธาตุพิการ	
ว่าด้วยธาตุไฟเผาอาหาร	
ว่าด้วยวิสมธาตุ	
ว่าด้วยติกกะธาตุ	
ว่าด้วยมันนกะธาตุ	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๑	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๒	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๓	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๔	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๕	๗๘
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๖	
ยาแก้เตโชธาตุพิการ ขนานที่ ๗	
ยาแก้โรคไฟธาตุเย็น	
ยาแก้ลมป่วง	
ยาแก้ลมป่วงอีกขนาน ๑	
ยาอัคคินิวคณะ แก้อาเจียน	
ยาจำเริญพระธาตุ แก้วพระวาทะ เสมหะ	
โลหิตกำเริบ แลแก้พระเส้นอันทพทุก	
ยาจำเริญพระธาตุ ชูพระกำลัง	๗๙
ลักษณะอาโปธาตุถอย	
ยาแก้อาโปธาตุพิการ	
ยาแก้ขัดปัสสาวะ	๘๐
ยาแก้วาโยธาตุพิการ ๒ ขนาน	
ยาแก้ปถวีธาตุพิการ	
คำแนะนำให้แพทย์พิจารณาในปฐมธาตุ	๘๑
อันจะแปรปรวนพิการ แลให้รู้สรรพคุณยา	
แลรศยาทั้ง ๔ ประการ	
ยาแก้ดีกำเริบ	๘๒

ยาหอมคุม แก้ไขสันนิบาต

ยามโอสถจินท์ แก้ไขสันนิบาต

แลสรรพไขทั้งปวง

ยาแก้ไขให้อาเจียน

ยาแก้เสมหะตีขึ้น

ยาแก้ไขลิ้นหด

๘๓

ยาแก้ลมอัมพาตจับลิ้นหด

ยาทิพภาค แก้วระส่ำระสาย กินไม่ได้นอนไม่หลับ

ยาสุขไสยาสน์ แก้วสรรพโรคทั้งปวงให้กินไม่ได้
นอนไม่หลับ

ยาอินทวะมัสสัง นัตถ์แก้ไขตรีโทษ

ยาแก้หาคามีได้

ยาแก้พยาตในท้อง ๑ บ้างทองมาน แลลมต่าง ๑

ยาทุเลาธาตุ แก้วลมกระสาย แลอื่น ๑

๘๔

ยาแก้ท้องทุปตี แลตกต้นไม้ ตกช้างม้าฯ

ยาอาภิสะ แก้วริดสีดวง, ไอ, ผอมแห้ง

ยามหากัทศใหญ่ แก้วลมปัตฆาฏ แลลมอื่น ๑

ยามหาวิฆนะ แก้วฉันทะวุตติโรค ๘๖ ประการ

๘๕

ยามหามาตลุงเกษี แก้วลม แก้วเสมหะ

ยาพระอังคบพระเส้นให้หย่อน

ยาทาพระเส้น แก้วลมอัมพาต แลอื่น ๑

ยาทรงนัตถ์ แก้วพระวาโย

ยาทรงนัตถ์ แก้วปวดพระเศียร แก้วสลับ

ยาทรงทาพระนลาต แก้วพระโลหิตกำเดา

๘๖

ยาทรงเขีย แก้วฝีฟกทุมเมีย แก้วพิษมัสตว์

แลแก้สัตรีเปนฝีที่นม

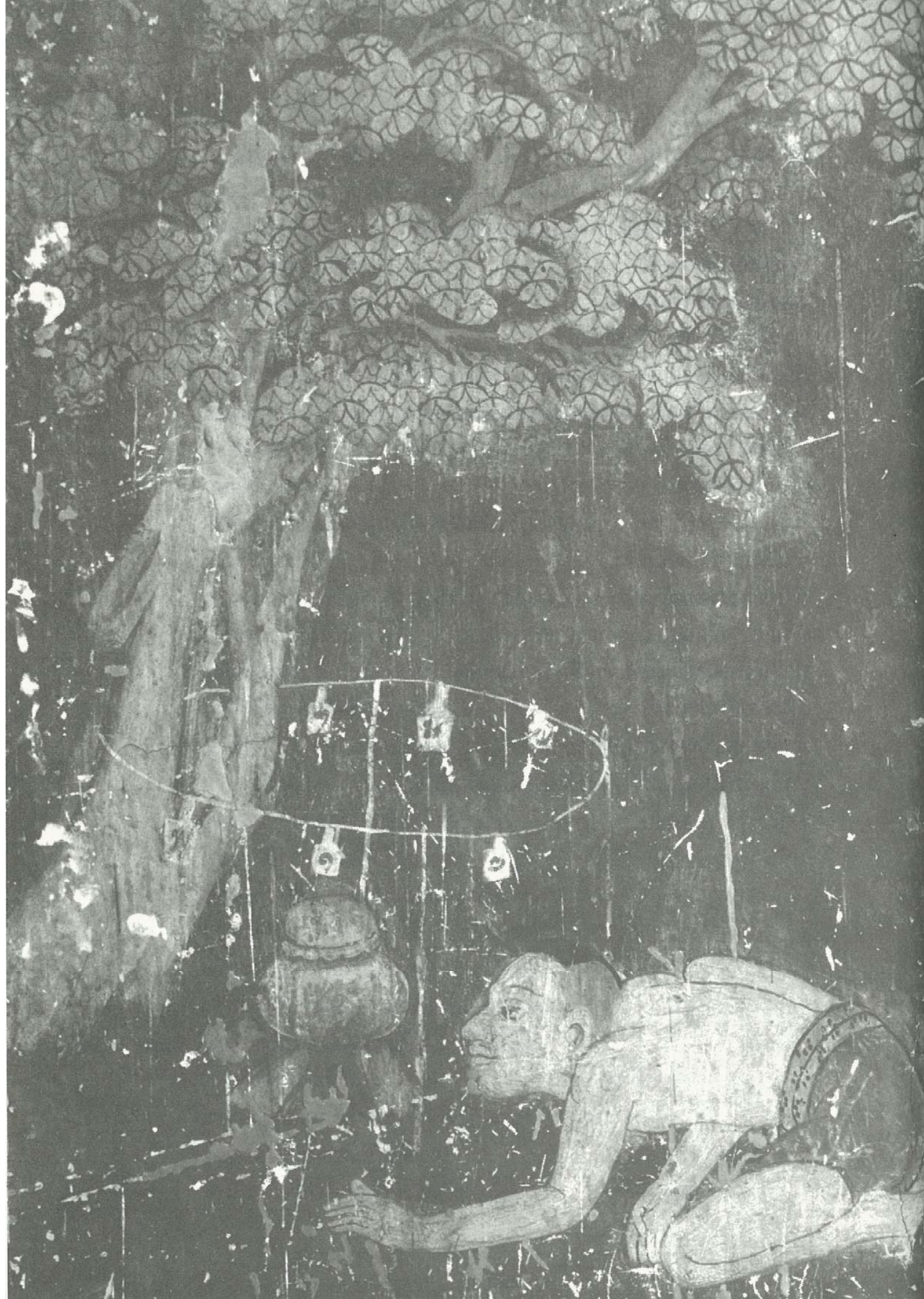
ยามหาจุลทิพย์ แก้วพระเส้นอันทพฤก

น้ำมันนวดพระเส้นอันทพฤก

น้ำมันมหาวิศกรรภราชไธล ทาแก้เส้น

๘๗

อุทรังคมมาวต อัทธอมมาวต
 น้ำมันภาลาทีไธล ทาแก้พระเส้นอันทพฤก
 น้ำมันมหาปโลยกัลป์ ทรงแก้พระเส้นอันทพฤก
 กล่อนลม ง่อยเพลีย
 สีสั่งปีพระเส้นให้หย่อน ๘๘
 น้ำมันพระนขา แก้วริดสีดวง
 น้ำมันบาดแผลตาอิน แก้ไส้ด้วน แก้ตะมอยมีตัว
 น้ำมันทรงแก้พระเกษาหล่น ให้คันให้หงอก
 เพื่อพระโรคริดสีดวง
 น้ำมันแก้เปื่อยพัง
 น้ำมันองคสูตอุปทม แก้องคสูตร ริดสีดวงงอก ๘๙
 น้ำมันแก้เน่าเปื่อยอุปทม
 น้ำมันทรงหยอดในพระกรรณ แก้ติ่ง แก้คัน
 น้ำมันทรงยอนพระกรรณ แก้เปื่อยคัน
 น้ำมันมหาจักร แก้ม ริดสีดวง เปื่อยคัน
 สีสั่งทรงปิดพระยอด ๙๐
 น้ำมันแก้ฝีเปื่อยเน่าใหญ่่น้อย
 น้ำมันทิพโสฬศ แก้ฝี ๑๖ จำพวก แลพิศม์
 ตานทราง เมื่อยขบ

ตำราพระโอสถพระนารายณ์

๑) ลักษณะเตโชธาตุออกจากตัวนั้น ให้ร้อนปลายมือปลายเท้า แล้วให้ปวดขบมีพิษม แล้วก็ให้แปรไปให้บวมหน้า บวมมือ บวมท้อง บวมเท้า แล้วก็ผื่นขึ้นทั้งตัวดังผด แลหักจมไป ทำท้อง บุกโพโลหิต ให้มือแลเท้าตาย รู้มิถึงแก้มิต้อง พร้อมด้วยโทษ ๑๕ วันตัด ฯ

๑๐๑ เทโชธาตุนั้น ให้กลัดอกกลัดใจ ให้ไอ เปนมองคร่อ ให้ทำห้อง ท้องขึ้น ให้บวมมีอบวมเท่า มักให้นอนหลับแต่เพลากลางวัน เหตุตั้งนั้นคือไพธาดุอันชื่อ ชิรณคิ สำหรับเผากายให้เหี่ยวแห้งคร่ำคร่านั้นย่อมเย็น จึงให้เป็นไปต่าง ๆ ๘

๑๐ ปริณามัคคีไฟเผาอาหารนั้น มีลักษณะ ๔ ประการ คือ สมาธาตุไฟ ธาตุนั้น
เสมอ บริโภคอาหารเข้าไปพอบังครว ไฟธาตุเผาอาหารแหลกแล้วก็ได้ย่อยากอาหารอีกเลย
อิมแปนปรกติดอยู่ ๕

๑ วิสมาธาตุนั้น บางวันให้ผูก บางวันให้ลง บางวันให้ย่อยอาหาร บางวันให้คับท้อง แน่นอก แน่นใจ มักให้แค้นคอดังนี้ เหตุไฟธาตุมิได้เสมอ วาโยเดินมิสตก จึงตั้งแปลมก่อนเข้าได้ในท้อง โทษวาโยมีกำลัง ฯ

๑ ตักกะธาตุนั้น คือไฟธาตุแรงเผาอาหารจับปล้นยั้งนัก บริโภคอาหารเข้าไปมากแล้ว อยู่บ่มินานให้อยากอาหารอีก ฯ

๑ มั่นนกะธาตุนั้น ไฟเผาอาหารอ่อน บริโภคอาหารก็ได้ บังเกิดให้ลงเองวันละ ๒ เพลา ๓ เพลา ให้ถอยแรงจะเดินไกลก็ได้ดังนี้ เสมหะจึงประชุมกันเข้าได้ โทษในเสมหะกำเริบมีกำลัง แลไฟเผาอาหารมิได้เสมอแล้วเมื่อใด โรคนั้นจะแปรให้เป็นอย่าง ๆ

๖ ยาสำหรับเตโชธาตุอันพิการ เอาผลกะเบา รากไคร้เครือ ผลพิลังกาสา ผลสมอไทยเหลื่อม ผลมะขามป้อม ผลชะพลู หวานเปราะป่า ญ้าร้างกา ขอมไทย รากผักแพ้วแดง ยา ๑๐ สิ่งนี้เสมอภาค ทำเป็นจุนละสายน้ำร้อน ชันทศกรก็ได้ กินหายแล ฯ

๕ ถ้ามิถอยให้ประกอบยาเป็นอันดับกันไป ภาคหนึ่งเอามหาหิงคุ์ ดีปลี รากชะพลู หวานน้ำ ขิงแห้ง พริกอ่อน ผลราชดัด ผลพิลังกาสา รากผักแว่นแดง ผลมะแว้งต้น ใบ ยางทราย ยา ๑๒ สิ่งนี้เสมอภาค ทำเป็นจุนละสายน้ำมวกเขา น้ำนมโคก็ได้ ฯ

๖ ถ้ามีถอยให้เอามหาหิงคุ์ส่วน ๑ หวานเปราะ ๒ ผลชะพลู ๓ ขิงแห้ง ๔ เทียน
เขาวาน ๕ ผักแว่นแดง ๖ โกฏสอเทศ ๗ สมอไทยเหลี่ยม ๘ ดีปลี ๙ ผลขี้ล้อม ๑๐ ทำ
เป็นจุนละลายน้ำผึ้งรวงน้ำมูตรโคดำก็ได้

๕ ถ้ามีถอยใช้ให้เอาโกฏสอ โกฏเขมา รากพิลังกาสา ผลราชดัด ผลสรรพพิศม์
ผลสวาติ จุกโรหิณี รากกรงเขมา รากมะแว้งเครือ รากจิงจ้อใหญ่ มหาหิงคุ์ ผลจันทร์เทศ
เทียนดำ เทียนขาว ยา ๑๔ สิ่ง เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำนมโคก็ได้ สัมมะจั่วก็ได้

ยาขนานนี้สำหรับแก้เตโชธาตุอันวิการหายแล ฯ

๕ ยาแก้เตโชธาตุให้เอารากผักแว่นแดง โกฏเขมา ชอเมไทย ลูกมะขามป้อม รากไคร้ตัน หวานเปราะป่า รากสวาดิ หญ้ารังกา เสมอภาคทำเป็นจุนละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำนมโคก็ได้ กินตามควรแก้เตโชธาตุอันวิการหายแล ฯ

๖ ขนานหนึ่งให้เอาหวานน้ำ เปลือกมูกหลวง ชีลอม รากเสนียด ขิงแห้ง ดีปลี เกลือเทศ เสมอภาคทำเป็นจุนแล้ว เอาบุตรโคดำคลุกยาผง ตากแดดจงแห้ง ละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งรวงก็ได้ กินตามควรแก้เตโชธาตุอันวิการหายแล ฯ

๗ ถ้ามิถอยให้เอาผลชะพลู ผลสมอไทย ผลจิงจ้อหลวง รากเจตมูลเพลิง ผลมะขามป้อม หวานเปราะป่า รากไคร้ตัน รากไคร้เครือ ชอเม หญ้ารังกา รากกะเบา เสมอภาคทำเป็นจุนละลายขันทศกร กินตามควร แก้เตโชธาตุให้โทษแล ฯ

๘ อนึ่งบุคคลผู้ใดมีไฟธาตุอันเย็น พึงให้นอนหลับเมื่อเพลากลางวันนั้นมาก จะยาใช้ให้เอาผลสมอไทย อันเป้นเหลี่ยม ๔ เหลี่ยม ๕ เหลี่ยม คอดัง คอน้ำเต้า เนื้อเหลือง เอาแต่เนื้อ ดีปลีเสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำร้อน เกลือรำหัด กินแก้ไฟธาตุอันเย็นอันหย่อน ให้เสมอเป้นปกติ ให้มีกำลังแก้ลมเป้นก่อน แลลมอันให้เสียดแทงชายโครง แลตะโพก สันหลัง ให้ท้องขึ้นท้องพอง แก้ธาตุพิการให้ปกติ ฯ

๙ ไฟธาตุบุคคลผู้ใดเผาอาหารซึ่งบริโภคเข้าไปนั้นแหลกออกได้ จึงบังเกิดลมในท้องนั้นพดมีกำลังกล้า ย่อมให้ลงให้อาเจียนบ้าง เรียกว่าลมป่วง ฯ

๑๐ ถ้าจะยาใช้ให้เอาตริกฏก ผลกะเข้า ขมิ้นอ้อย เสมอภาค น้ำมะจั่วเป้นกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำร้อนกินบ้างใส่ตาบ้างหาย ฯ

๑๑ ถ้ามิถอยให้เอาเปลือกกะเข้าแดง รากหญ้าพันธุ์แดง ขมิ้นอ้อย ใบสเดา บรเพ็ด เปลือกกรกฟ้า เปลือกมูกมัน เสมอภาค ต้ม ๔ เอา ๑ กินแก้มักเป้นป่วงกลางคืน ถ้ามิถอยให้เอาพริก ขิง กะเทียม ขมิ้นอ้อย ใบสเดา เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำร้อนเกลือรำหัดกิน แก้ลมป่วงหาย ฯ

๑๒ อัคคินี้วคณะ ให้เอากันชา ยิงสม สิ่งละส่วน เปลือกอบเชย ใบกระวาน กานพลู สค้าน สิ่งละ ๒ ส่วน ขิงแห้ง ๓ ส่วน รากเจตมูลเพลิง ดีปลี สิ่งละ ๔ ส่วน น้ำตาลกรวด ๖ ส่วน กระทำเป็นจุนน้ำผึ้งรวงเป้นกระสาย บดเสวยหนักสิ่ง ๑ แก้อาเจียน ๔ ประการ ด้วยตีกะชาคินีกาเรบ แลวิสมามันทาคินิอันทุพล จึงคลื่นเหียนอาเจียนมิให้เสวยพระกระยาหารได้ ให้จำเรณูพระธาตุทั้ง ๔ เสวยพระกระยาหาร เสวยมีรสขุกำลังยิ่งนัก

ข้าพระพุทธเจ้า ขุนประสิทธิโอสถจีน ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ครั่งสมเด็จพระนารายณ์เป้นเจ้าเมืองลพบุรี เสวยเพลเข้าอัครา ดินักแล ฯ

๑๓ จำเรณูพระธาตุให้เอาใบรักแห้ง บรเพ็ดแห้ง หัวหมู ดอกชราก็ ผลมะตูม

อ่อน รากมะตูม โกฏหัวบัว เทพทาโร สมอเทศ เทียนแดง เชือกเขาพรวน ขิงแห้ง ดีปลี
กะเทียมทอก รากชะพลู เกล็ดสินเธาว์ เสมอภาค กระทำเป็นจุนบดด้วยน้ำผึ้งรวง น้ำสุรา
ระคนกันเป็นลูกกอน เสวยหนักสัปดาห์ ๑ แก้วพระวาทะ เสมอ โลหิต กำเรียบอันทุพล แก้ว
พระเส้นอันทพฤกอันกระด้างตั้งแต่พระชนม์ขึ้นไปตราบเท่าถึงบันพระองค์ ให้พระเส้นนั้น
อ่อน ให้เสวยพระกระยาหารเสวยได้ให้จำเรณูพระสกลธาตุเป็นอันยิ่ง

ข้าพระพุทธเจ้า ออกขุนทิพจักรประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ฯ

๖๖ จำเรณูพระธาตุทั้ง ๔ ขุพระกำลัง เอาหัวน้ำ รากเจตมูลเพลิง รากแคป้า
รากพนมสวรรค์ เสมอภาคต้มด้วยพระสุธารส ๔ เอา ๑ เมื่อจะเสวยเอาขันทศกรปรุ่งลงพอ
ประมาณ เสวยตามสมควร ขุพระกำลัง จำเรณูพระธาตุทั้ง ๔

ข้าพระพุทธเจ้า ออกพระสิทธิสาร ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ฯ

๖๗ อาไปธาตุถอยนั้น ให้ล้างท้อง ให้เจ็บท้อง จุกอก เป็นกระสายกล่อน บ้างก็
เป็นพรรตึก กลิ้งขึ้นกลิ้งลง ให้ขัดหัวเหว้า เสียคราวข้าง ผู้หญิงข้างซ้าย ผู้ชายข้างขวา
แล้วให้แปรไป ให้ตกบุพโพ โลหิต ให้เสโทตกหนัก มักให้ไปปัสสาวะวันละ ๒๐ - ๓๐ เวลา
บ้างก็ให้ขัดปวดมึสดวง บริโภคอาหารก็มีได้อิ่ม ให้ท้องขึ้นท้องพอง ผอมเหลือง ถ้าเกิดแก่
บุคคลผู้ใด เป็นกรรมผู้ใดแล ท่านให้ประกอบยานี้กินตามบุญ ประดุจไม้เท้า แลโรคนั้น
ผันแปรต่าง ๆ จะให้ขัดเข้าแลฟองดูให้เย็นเท่านั้น ยาสำหรับแก่นั้นให้เอาขี้ล่อม รากหัวน้ำ
น้ำ เปลือกมูกหลวง น้ำเต้าขม ผลกระดอม เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายมูตรโคดำก็ได้
น้ำผึ้งรวงก็ได้ กินตามกำลัง กินแก้วาโยธาตุพิการแล ฯ

๖๘ ถ้ามิถอยให้เอาตรีกะฎก รากจิงจ้อหลวง ผลราชดัด หัวหมู กะพังโหม เข้าค่า
ขมิ้นอ้อย หอมแดง ยาทั้งนี้เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำ หยั้นเหล้า น้ำร้อนก็ได้ กินตาม
กำลัง แก้อาไปธาตุพิการแล ฯ

๖๙ ถ้ามิถอยให้เอาบรเพ็ด ข่าตาแดง พรรณผักกาด กะดอม รากมะแว้งต้น ไพล
กระชาย แก่นสน จันทน์เทศ จันทนา เสมอภาค ทำเป็นจุนละลาย น้ำมวกเขา กินตาม
กำลัง แก้อาไปธาตุวิการแล

๗๐ ถ้ามิถอยให้เอาผลมะขามป้อม ตรีผลา สักาน รากชะพลู ตรีกะฎก ข่าแห้ง
ลูกจันทน์ เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำใบผักไผ่ น้ำใบกล้วยดิบก็ได้ แก้อาไปธาตุวิการ
หายแล ฯ

๗๑ ขนานหนึ่ง ผักเผ้วแดง ผลขี้ล่อม เปลือกมูกมัน หัวน้ำ หญ้ารงกา เสมอภาค
ทำเป็นจุนละลายน้ำผึ้งรวง น้ำร้อนก็ได้ กินพอควรแก้อาไปธาตุ อันให้ท้องขึ้นท้องพอง
ขัดอุจจาระ ปัสสาวะมิสดวง หายแล ฯ

๗๒ ขนานหนึ่ง ให้เอาพริกกล่อน ขิงแห้ง หญ้ารงกา เสมอภาค ทำเป็นจุนละลาย

น้ำร้อน มูตรโคดำก็ได้กินพอควร แก้อาโปธาดุพิกการอันให้ทำท้องผอมเหลือง บริโภคอาหาร มิได้ หายแล ฯ

๒๐ ขนานหนึ่ง ให้เอารากผักเผั่วแดง เปลือกมูกมัน รากเสนียด หนุ่ยรังกา เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำผึ้งรวง น้ำร้อนก็ได้ กินพอควร แก้อาโปธาดุพิกการให้ร้อน ให้เสโทตกหนัก มักให้ไปอุจจาระปัสสาวะบ่อยๆ มีสดวก ผอมเหลืองท้องขึ้นท้องพอง หายแล ฯ

๒๑ ขนานหนึ่ง เอาเปลือกมะขามป้อม ผ่างเสน ต้ม ๔ เอา ๑ กินแก้ตมูกตกหนัก หยุตเพนอันเที่ยงแท้ ได้แก้รอดจากความตายเป็นหลายคนมาแล้ว ฯ

๒๒ ยาแก้ขัดปัสสาวะ ให้เอาใบกะเพราเติมกำมือหนึ่ง ดินประสีขาวหนัก ๒ สลึง บดให้เลื่อยด เอาใบชาต้มเป็นกระสาย ละลายถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงนิพพานท้ายสระ* ให้เสวย เมื่อเสวยพระโอสถแล้วกราบทูลให้เสวยพระสุธารศชาตามเข้าไปภายหลัง อีก ๒ ที่ ๓ ที่ ซึ่งขัดปัสสาวะนั้นไปพระบังคนเบาสดวก

ข้าพระพุทธเจ้า พระแพทย์โอสถฝรั่ง ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ได้พระราชทาน เงินตราชั่ง ๑ ฯ

๒๓ วาโยธาดุพิกการนั้น ท้องเปล่าอยู่ มิได้บริโภคอาหารสิ่งใดเข้าไปก็ให้อาเจียน บางทีต่อบริโภคอาหารเข้าไปจึงให้อาเจียน ในท้องนั้นเต็มไปด้วยลม มีเสียงเพนอันดัง ลักษณะดังนี้ คือ วาโยธาดุให้โทษ ถ้าจะยาใช้ให้เอาเปลือกมูกหลวง พริกไทย ขิงแห้ง ผลตลอด หวานน้ำ แห้วหมู หนุ่ยรังกา ผักเผั่วแดง รากไคร้เครือ สมอไทยลูกเหลี่ยม เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายด้วยน้ำมูตรโคดำ น้ำสุราก็ได้ กินตามกำลัง แก้ววาโยธาดุพิกการแล ฯ

๒๔ ถ้าแลผ่นแปรไป โรคนั้นย่อมว่าเปนครีตวง ดังนั้นจึงประกอบยานี้ไว้ ให้เอามหาหิงค์ หวานน้ำ ผลราชดัด ผลสวาดิ ดีปลี โกฏูเขมา กรูงเขมา ช่อม ขิงแห้ง ใบยางทราย เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งรวง น้ำนมโคก็ได้ แก้วริศตวง เพื่อกวาวาโยธาดุให้โทษหายแล ถ้ามิถอยให้อาช่อม รากเจตมูลเพลิง รากทนต์ใบแฉก รากจิงจ้อใหญ่ หวานน้ำ ใบตลอด ต้มด้วยเกลือตากแดด ตรีกะฎก การบูร ใบหนาด เสมอภาคทำเป็นจุน ละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งรวง น้ำมูตรโคดำก็ได้ กินตามกำลัง แก้ววาโยธาดุ อันพิการหายแล ฯ

๒๕ ปถวีธาดุออกจากตัวนั้น ให้เจ็บท้อง ท้องขึ้น ท้องพอง ย่อมว่าเปนครีตวงผอมเหลือง ให้เสียดสันหลัง แล้วแปรไปเปนองคสูต ให้ตกบุพโพโลหิต ทางทวารหนัก ทวารเบา ถ้าแก้มิต้องถอยอายุแล ฯ

๒๖ ยาแก้ปถวีธาดุให้เอาใบยางทราย กะเทียม ดีปลี ผลมะตูมอ่อน ผลมะแว้งทั้ง ๒ สดอัน รากผักเผั่ว หวานน้ำ สมอไทย สัตบุษเทศ เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำนมคน น้ำนมโคก็ได้ แก้วปถวีธาดุพิกการแล ฯ

* คือสมเด็จพระเพทราชา

๒๖ ถ้ามีถอยให้อามหาหิงค์ หวานน้ำ ตรีกะฎก ตรีผลา ไพล จันทมู ชะตามังสี รากขัฒมอนเสมอภาค ทำเป็นจุณละลายน้ำส้มสุ้า น้ำร้อนก็ได้ กินตามกำลัง แก้ปถวีธาตุ พิการแล ฯ

๒๗ ถ้ามีถอยให้อาबरเพ็ด กะพังโหม รากมะแว้งทั้ง ๒ รากหญ้าขัฒมอนหลวง รากขี้กาแดง เชือกเขาพรวน เสมอภาค ทำเป็นจุณละลายน้ำจันทน์ขาว น้ำขอมก็ได้ กินตามกำลัง แก้ปถวีธาตุพิการแล ฯ

๒๘ ถ้ามีถอยให้อาฝืนส่วน ๑ ผลมะตูมอ่อน ดอกบุนนาค ผลพิลังกาสา สัตบุษเทศ กะพังโหม หญ้า ลูกเคล่า ใบมะจั่ว ใบทองกลางใบมน สิงละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุณละลาย น้ำร้อน กินตามกำลัง แก้ปถวีธาตุพิการหายแล ฯ

๒๙ ถ้ามีถอยให้อาหนึ่งจรเข้ มูลโค นอแรด หอยขม เขากระบือ ยา ๕ สิ่งนี้เผา เสียก่อน กะเทียม ลูกจันทน์ ดีปลี หัวหมู เสมอภาค ทำเป็นจุณละลายน้ำร้อนกินพอควร แก้ปถวีธาตุพิการ อันให้เจ็บท้องหนักมิรู้วาย ได้กินยานี้หายแล ฯ

๓๐ ขนानหนึ่งให้อาดีปลี ผลมะตูมอ่อน สดำน ผลสมอไทย หวานน้ำ ใบเจตมูลเพลิง เสมอภาคทำเป็นจุณละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อนก็ได้ กินพอควร แก้ปถวีธาตุอันให้โทษ ให้เจ็บเนื้อตัวทุกเส้นขน ลมตีขึ้นในท้องมีเสียงอันดังต่าง ๆ หายแล ฯ

๓๑ *อัยกาโย* อันว่ากายเราท่านทั้งหลายนี้ เหตุธาตุทั้ง ๔ เป็นที่ตั้งแห่งกายแลอายุ ถ้าธาตุทั้ง ๔ มิได้บริบูรณ์แล้วเมื่อใด สมุฐานก็จะแปรไปให้กำเนิดแก่โรคเมื่อนั้น เวช โช อันว่าแพทย์ผู้พยาบาลใช้สืบไปเมื่อน่า จงพิจารณาให้แจ้งไป ในปฐมธาตุทั้งหลายอันจะ แปรปรวนพิการกำเริบ ตามฤดูเดือนวันเวลาอายุที่อยู่ที่เกิดก่อนจึงจะรู้กำเนิดไข้ แล้วให้รู้ สรรพคุณยา แลรศยาทั้ง ๔ ประการก่อน จึงจะประกอบยา วางยา ถ้าวางยาชอบโรค ๆ นั้นก็ล้วยาออกจากเห็นธนู ถ้ามีดั่งนั้นดุจดั่งหมู่น้ำ เห็นพระยาไกรสรสีหราช ก็จะไปปลาศหนี ไปโดยเร็ว ถ้าดูโรคมิถูกวางยาผิด ดังอสรพิษมีอันบุคคลเอาไม้ไปรันลงที่ขนคหาง โรคคือ โทโสจะกำเริบขึ้นกลมทั่วสรรพางค์กาย *มรณ* อันว่าความตาย *ภวิสฺสตี* ก็จะมี *ทว* แท้จริง ถ้าไข้ในคิมหันต์ โลหิตมีกำลัง วสันต์ วาโยมีกำลัง เหมันต์ เสมหะมีกำลัง กล่าวไว้ดังนี้พอ ประมาณ วิตถารแจ้งอยู่ในฤดู ๖ คัมภีร์มหาโชติรัตน์แลโรคนี้ท่านนั้นแล้ว อันยาแก้ธาตุ พิการนั้น ถ้าเตโชธาตุพิการให้ประกอบยา รศขม รศเผ็ด รศฝาด ถ้าอาโปธาตุพิการให้ ประกอบยา รศขม รศหวาน โทษกำเดา นั้น ท่านยกขึ้นเป็นอากาศธาตุ ถ้าให้โทษ ให้ ประกอบยา รศขม รศเย็น จึงจะชอบด้วย โดยโรค ถ้าแลยาหาไม่ได้ ยาเตโชธาตุ ยาอาโปธาตุ นั้นใช้ต่างกันได้ ยาวาโยธาตุ ยาปถวีธาตุ นั้นใช้ต่างกันได้ ถ้ามีรู้จักสรรพยาแท้ให้ถาม พฤตอาจารย์ให้แจ้งประจักษ์ก่อนจึงประกอบ จึงจะชอบด้วยโรคอันกล่าวมาแต่หลังนั้นแล ฯ

อนึ่งลักษณะดีกำเรียบ ดีร้ว ดีค่น ย่อมให้จักขุเหลือง จักขุเขียว อุจจาระปัสสาวะ เนื้อก็เหลือง ให้ใจน้อย มักโกรธมักขลาด เจริญด้วยผี มะเมอเพื่อพกดั่งไคล้ไหลหลง เพศดังนี้ให้เร่งยาจงฉับพลัน

ถ้ามิถอยล่วงเข้าตรีโทษได้จะกลายเป็นลม อัมพาต ลมราพยักษ ลมวิหค กำหนดยามิต้อง ๗ วันตาย

๓๐ ถ้าจะยาใช้ให้เอาหอมแดง รากขี้กาแดง รากสือก แก่นสน สมอไทย บรเพ็ด เสมอภาค สิ่งละตำลึง ต้ม ๔ เอา ๑ กินแก้ดีกำเรียบหายแล ฯ

๓๑ ถ้ามิถอยให้เอาแก่นจันทร์ กรูงเขมา แก่นสน กะพังโหมทั้งใบทั้งราก เสมอภาค ต้ม ๔ เอา ๑ กินหายแล ฯ

๓๒ ถ้าใช้นั้นให้ร้อนกระหายน้ำนัก เอาจันทร์ขาว ใบพลูแก่ ขิง ขันทศกร เสมอภาค ทำเป็นจุนละลายน้ำดอกไม้เป็นกระสาย ทั้งบดละลายกิน รำหัดพิมเสนด้วย แก้วร้อนแก้กระหายน้ำแล ฯ

๓๓ ถ้ามิถอยให้เอาเปลือกมะรุ้ม ขมิ้นอ้อย พรรณผักกาด เสมอภาค น้ำดอกไม้เป็นกระสายบดละลาย กินแก้ร้อน กินแก้กระหายน้ำแล ฯ

๓๔ ถ้ามิถอยให้เอาน้ำอ้อยสด น้ำใบผักเป็ด พริกไทยรำหัดน้อยหนึ่งกินแก้ร้อน แก้กระหายน้ำหายแล ฯ

๓๕ ถ้ามิถอยให้เอาชานอ้อย กายาน แก่นปุน กรักขี้ถาก ร่มหม้อใหม่ใส่น้ำไว้ จึงเอาดินสอพองเผา ให้สุกใส่ลงในหม้อน้ำนั้น ให้คนใช้กินเนื่อง ๆ แก้วร้อน แก้กระหายน้ำหยุดแล ฯ

๓๖ ยาหอมดุมให้เอาแก่นมะทราง เปลือกมะทราง เปลือกไผ่น้ำ ช่อมเทศ กรักขี้จันทร์แดง จันทร์ขาว ดอกพิกุล ดอกบุณฑน ดอกสารภี เกสรบัวน้ำ เสมอภาค ทำเป็นจุน น้ำดอกไม้เป็นกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำชาเข้า น้ำชาเข้าก็ได้ รำหัดพิมเสนลง ทั้งกินทั้งชโลม แก้ไข้สันนิบาตอันมีกำลังมากหายแล ฯ

๓๗ มโหสถิจันทร์นั้นเอาสมุลแว้ง ดอกมลิ สารภี พิกุล บุนนาค เกสรบัวหลวง เกสรสัตตบงกช จันทร์ทั้ง ๒ กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก แฝกหอม ตनाव เปราะหอม โกฐหัวบัว เสมอภาค น้ำดอกไม้เป็นกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำชาเข้า น้ำดอกไม้ก็ได้ รำหัดพิมเสนชโลม ถ้ากินแทรกขันทศกรลงด้วย แก้วพิศม์ใช้สันนิบาต อันตัวร้อนหนัก สรรพไข้ทั้งปวงหายสิ้นแล ฯ

๓๘ ถ้าแลไข้ให้อาเจียนหนัก ให้เอาน้ำผึ้งส่วน ๑ จึงเอาเถาตำลึงมาตัดออกเป่าเอาแต่น้ำ ๒ ส่วน เอาพิมเสนรำหัดกินแก้อาเจียนหายแล ดีนัก ฯ

๓๙ ถ้าเสมหะปะทะหนักให้อาหญาปากควาย ใบพลูแก่ ตำบิตเอาแต่น้ำ แล้วเอา

พิมเสนรำหัดลงพอควร กินแก้เสมหะตีขึ้นสงบแล ฯ

๕๑ ถ้าแลใช้นั้นให้ลั่นหุด เจริญมิชิต ให้เอาใบผักคราด ใบแมงลัก พรหมมิ ข่าตาแดง สารส้ม เปลือกเทศ เสมอภาค น้ำร้อนปนกระสาย บดทำแท่ง ละลายน้ำมะนาว รำหัด พิมเสนลง ทาลิ้นแล้วนวดต้นลิ้น ลิ้นหุดเจริญมิชิตหายแล ฯ

๕๒ ถ้ามิถอยให้เอาตี่งเหลื่อม พิมเสน สิ่งละส่วน รากพริกไทย รากกรูงเขมา สิ่งละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุน ละลายน้ำผึ้งรวกินพอควร แก้ลมอัมพาตอันจับให้ลิ้นหุดหายแล ยานี้ดียิ่งนัก ฯ

๕๓ ยาทิพภาค ให้เอายาดำ เทียนดำ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน พิมเสน สิ่งละส่วน การบูร ๔ ส่วน ผื่น ๘ ส่วน ใบกันชา ๑๖ ส่วน สุราปนกระสาย บดทำแท่ง น้ำกระสายใช้ให้ขอบโรคร้อนแลเย็น กินพอควร แก้สารพัดทั้งหลาย อันให้ระส่ำระสาย กินเข้ามิได้ นอนมิหลับ ตกบุพโพลหิต ลงแดง หายแล ฯ

๕๔ ยาสุขไสยาศน์ให้เอากการบูรส่วน ๑ ใบสเดา ๒ ส่วน สหฺสคุณเทศ ๓ ส่วน สมุลแว้ง ๔ ส่วน เทียนดำ ๕ ส่วน โกฏกระดูก ๖ ส่วน ลูกจันทน์ ๗ ส่วน ดอกบุนนาค ๘ ส่วน พริกไทย ๙ ส่วน ขิงแห้ง ๑๐ ส่วน ดีปลี ๑๑ ส่วน ใบกันชา ๑๒ ส่วน ทำเป็นจุน ละลายน้ำผึ้ง เมื่อจะกินเสกด้วยสัพพีติโย ๓ จบแล้วกินพอควร แก้สรรพโรคทั้งปวงหายสิ้น มีกำลังกินเข้าได้นอนเป็นสุขนักแล ฯ

๕๕ ยาอินทวะมัสสัง ให้เอาปรอท สุพรรณธัน โหรา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกตลอด พริกไทย มหาหิงค์ ลำพัน ลูกน้ำเต้า ลูกในมะนาว ลูกบวบเหลี่ยม เสมอภาค ทำเป็นจุน นัตถ์แก้ไขตรีโทษถอยแล โหราแลโกฏนั้นตามแต่จะเลือกใช้เถิด ฯ

๕๖ ยาแก้หาค่ามิได้ ให้เอารากทนต์ใบแฉก รากหิงหาย รากพรหมมิ สมอทั้ง ๓ กำทอด แปรอามยน ผักราชพฤกษ์ รากสอญ ขันทศกร ยา ๑๐ สิ่งนี้เสมอภาค แซ่มูตรโคดำ ไว้ ๗ วันจึงตากแดดจงแห้ง แล้วเอายางสลัดไคแห้งเท้ายาบดจงเลี้ยด ประชุมดเชียง พิมเสนลงพอควร โรยกลีบจำปาก็ได้ ต้มลงดีนักแล ฯ

๕๗ ขนานหนึ่งให้เอาหวานน้ำส่วนหนึ่ง เทียนยาวภานี ๒ ส่วน มหาหิงค์ ๓ ส่วน เปลือกสินธว์ ๔ ส่วน รากเจตมูลเพลิง ๕ ส่วน ขิงแห้ง ๖ ส่วน ดีปลี ๗ ส่วน ดองดิง เท้ายาทั้งนั้น ยางสลัดไคแห้งเท้าดองดิง น้ำมะนาวปนกระสายบดทำแท่งเท้าลูกนุ่น ดากในร่ม ละลายน้ำมะนาว รำหัดเกลือกินเม็ดหนึ่งลงหนหนึ่ง กิน ๒ เม็ด ลง ๒ หน ตามแต่จะกินพอ กำลังเถิด แก้กยาตอันเปนตัวในท้อง บ้าง ท้องมาร จุกกระผาม ม้ามย่อย ลมจุกเสียดหาวเรอ แลลมทันท้อง ลมกระสาย ลมสันดาน ลมพรรดิก ครอบมูลริศดวงทั้งปวง แลมองคร่อ ถ้าสัตว์ขัดถูโลหิตค่น โลหิตค่น โลหิตกรัง กินยานี้เนือง ๆ โลหิตตกสดวงดีนักแล ยานี้ประเสริฐนัก เว้นแต่กรรมได้กระทำมาแต่บุรพชาติโน้นจึงจะมีหายแล ฯ

๕๘ ขนานหนึ่งให้อาหญาไทรมาบิตเอาแต่น้ำ ๔ ทนาน พริกไทยทนาน ๑ เคี้ยวขึ้นด้วยกัน ให้น้ำหญาไทรแห้งซาบเข้าในพริกนั้น แล้วตากจนแห้ง ตำระแนงเป้นผง จึงเอารากเจตมูลเพลิง สหสฺศุณ ตำระแนงเป้นผงไว้แต่ละสิ่ง ๆ เมื่อจะกินจึงเอาสหสฺศุณส่วน ๑ พริก รากเจตมูลเพลิงสิ่งละ ๖ ส่วน ประสมกันบดด้วยน้ำผึ้งรวงกิน ๗

๕๙ ถ้าจะให้ทุเลาธาตุ เอาพริก เจตมูลเพลิงแต่ละสิ่งละส่วน เอาสหสฺศุณ ๒ ส่วน ๓ ส่วน ๔ ส่วนก็ตามเถิดลงแล เมื่อจะประสมยานั้นเคี้ยวน้ำผึ้งให้เป็นยางตุม จึงเอายาผงปรงลงบดปั้นเป้นลูกกอนกินหนักสิ่งหนึ่ง แก้วริศดวง แก้วลมกระสาย ลมสันดาน บ้าง ท้องมาร จุกกระผามม้ามย่อย พยาตเกิดในทรวงอก โลหิตตก ตกมูก ตกทวารทั้ง ๔ ตกเลือด เสมหะปะทะขึ้น ถอยสิ้นแล ๗

๖๐ จิตรการียพิรุณ ให้เอาโกฏสอ โกฏก้านพร้าว รากไคร้เครือ กระวาน ลูกเอ็น ลูกจันทน์ อบเชย สมุลแว้ง สค้าน เกสรบุณาค น้ำประสานทอง เทียนทั้ง ๕ สัตบุษเทศ กรามพลู เกลือสินเธาว์ สิ่งละส่วน หวานน้ำ ๒ ส่วน ขิงแห้ง ๓ ส่วน มหาหิงค์ ๔ ส่วน เจตมูลเพลิง ๕ ส่วน ดีปลี ๑๐ ส่วน พริกอ่อน ๒๘ ส่วน

ถ้าจะให้ทุเลาธาตุ เพิ่มพริกเข้าให้เท่ายาทั้งนั้น กระทำเป้นจุน ละลายน้ำผึ้งรวงกิน เข้ากินเย็นหนักสิ่งหนึ่ง แก้วริศดวงผอมเหลือง ท้องรุ่ม พุงมาร จุกกระผามม้ามเรื้อย มองคร้อ หืด ไอ ลมอัมพาต แลลมทั้งปวงหาย ๗

๖๑ ขนานหนึ่งให้อารากฝ้ายฝั้นใส่โถ เหล้าครึ่งหนึ่งน้ำครึ่งหนึ่ง ให้สันรูปจันดอกหนึ่ง กินแก้ท้องทูปถองโบายตี ตกตันไม้ตกข้างม้าโคกระบือ ฟกข้าในอก เจ็บขัด หายสิ้นแล ๗

๖๒ อาภิสะ ให้เอาจึงจ้อใหญ่ส่วน ๑ ขันทศกร ขิงแห้ง ผลเอ็น กรามพลู เทียนเยาวภาณี สมอไทย มะขามป้อมเอาแต่เนื้อ รากมะกล่ำเครือ ขอมเทศ รากเจตมูลเพลิง สิ่งละ ๒ ส่วน ผลมะตาดแห้ง ผลกระวานสิ่งละ ๓ ส่วน พริกอ่อน ดีปลีสิ่งละ ๖ ส่วน กระทำเป้นจุนละลายน้ำอัมฆางคูลี เป้นเลหกินเนื่อง ๆ แก้ว ริศดวง ไอ ผอมแห้ง แก้วเสมหะในทรวงอก ในลำคอดีนักแล ๗

๖๓ มหาทศใหญ่ ให้เอาโกฏสอเทศ เทียนทั้ง ๕ รากเจตมูลเพลิง ผลกระวาน ใบกระวาน ผลเอ็นใหญ่ สค้าน เปลือกสมุลแว้ง ขิงแห้ง หวานน้ำ พริกอ่อน รากไคร้เครือ น้ำประสานทอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เกลือสินเธาว์ สิ่งละส่วน การบูร กานพลู เทียนตาดักกะแต่น เทียนเกล็ดหอย สหสฺศุณก็ได้ เปล้าน้อยก็ได้ สิ่งละ ๘ ส่วน ดีปลี ๒๐ ส่วน กระทำเป้นจุนละลายน้ำผึ้ง น้ำขิง น้ำส้มซ่า น้ำกะเทียม ก็ได้ กินหนักสิ่งหนึ่ง แก้วลมปัตฆาฏ ลมอัมพาต ลมราทยักซ์ ถ้าลมนั้นเบา กำลังยานั้นก็จะให้ร้อนถึงปลายมือปลายเท้า บรรดาลมทั้งปวง แก้วได้หายสิ้นแล ๗

๕๔ ขนานหนึ่งให้อาสหัทศคุณเทศ สหัทศคุณไทย รากเปล้าน้อย รากเปล้าใหญ่ รากเจตมูลเพลิง สลัดไดผานตากแห้ง ตรีกฎุก เทียนดำ สิ่งละส่วน เอารากทองแตกใบแฉก ๓ ส่วน ทำเป็นจุนละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มสุ้า น้ำมะนาว ก็ได้ กินแก้ลมปัตตมาฏ ลมราทยักษ ลมช้อมหาสดมภ์ ครอบลมทั้งปวงหายสิ้นแล เอาแต่สหัทศคุณ เปล้าทั้ง ๒ รากทองแตกนั้น ประสะเสียก่อนจึงจะไม่คลิ่นเหียน ฯ

๕๕ ยามหาวิฆเนศ ให้อาสุกจันท์ ดอกจันท์ กระวาน กานพลู สิ่งละส่วน เทียนดำ เทียนขาว เทียนแดง เทียนสัตบุรุษ เทียนยาวภาณี โกฏสอ โกฏเขมา โกฏกัทร่า โกฏพุงปลา บรเพ็ด ใบกันชา สหัทศคุณทั้ง ๒ ลูกพิลังกาสา รากไคร้เครือ หัวหมูใหญ่ ขมิ้นอ้อย พริกหอม พริกหาง สิ่งละ ๒ ส่วน ดีปลีเท่ายาทั้งนั้น จึงเอาใบกระเพราแห้ง ๒ เท่าดีปลี ทำเป็นจุน ละลายน้ำผึ้งรวงเป็นลูกกอนกินหนักสัณ ๑ กินไปทุกวันให้ได้เดือน ๑ จึงจะรู้จักคุณยาเห็น ประจักษ์อันวิเศษ แก้นันนวุตติโรค ๙๖ ประการกับพยาธิทั้งหลายทุกประการดีนักแล ฯ

๕๖ มหามาตลุงเกษิ ให้อารากคันทา อัชระคันทา รากจิงจ้อใหญ่ ประสะแล้ว เปลือกมะรุมตากแห้ง เทียนยาวภาณี เกลือสินเธาว์ เกลือยาวกะสา เกลือสุนจะละ สิ่งละส่วน พริกอ่อน ขิงแห้ง รากเจตมูลเพลิง สมอไทยใหญ่ ลูกเหลียมเอาแต่เนื้อ กรามพลู หวานน้ำ ดองดิง สิ่งละ ๒ ส่วน มหาหิงคุ์ ๕ ส่วน ดีปลี ๖ ส่วน กระทำเป็นจุนละลายน้ำส้มสุ้า น้ำกะเทียม ประสมกันบดเป็นลูกกอนเสวยหนักสัณ ๑ แก้ม ๘๐ จำพวก แก้มเสมหะ ๒๐ จำพวก พระเส้นกล่อนแลเส้นอันทพฤก แก้มอุทฐังคมมาวาตาอันอยู่ในพระเส้นทั้ง ๑๐ อันแล่นขึ้นไปให้เสียดพระอุระ ให้มีนง่วงเวียน แล้วให้ผายพระวาตะไปพระบังคนหนัก สดวก แลรากคันทา แลอัชระคันทา รากจิงจ้อนั้น ผู้จะทำไปข้างนายักย่ายดูจให้เดินเพิ่มขึ้น มิให้เดินผ่อนลง พอสมควรนั้นเถิด ฯ

๕๗ พระอังคบทพระเส้นดิ่งให้หย่อน เอาเทียนดำ เกลือส่วน ๑ อบเชย ๒ ส่วน ไพล ๔ ส่วน ใบพลับพลึง ๘ ส่วน ใบมะขาม ๑๖ ส่วน ตำคูลิการห่อผ้าหนึ่งขึ้นให้ร้อน อังคบท พระเส้นอันพิรุฑให้หย่อนแล ฯ

๕๘ ยาพาพระเส้น ให้อาพริกไทย ข่า กระชาย หอม กะเทียม มหาหิงคุ์ ยาดำ สิ่งละ ส่วน ตะไคร้ หอม ใบขี้เหล็ก ใบทองแตก ใบมะขาม ใบเลี่ยน สิ่งละ ๔ ส่วน เอาใบมะคำไก่อ ๑๖ ส่วน น้ำสุรา น้ำส้มสาชูก็ได้ เป็นกระสาย น้ำส้มสาชูทาแก้พระเส้นพิรุฑ แลแก้ลมอัมพาต ลมปัตตมาฏกล่อน ตะคิว จับโปง เมื่อยวบทั้งปวงหายแล ฯ

๕๙ ยาทรงนัตถุ ให้อาตรีกะฎุก โกฏสอเทศ โกฏสอจีน โกฏหัวบัว ขอมเทศ หวานน้ำ เปราะหอม ลินทเลปิง แก้วเกลบ เปลือกไข่ฟักคั่ว สังข์เผา เบี้ยผู้เผา น้ำประสานดีบุก ชมด พิมเสน เสมอภาค ทำเป็นจุน ทรงนัตถุแก้พระวาโยทั้งหลาย แลพระโรคอันเกิดในพระเศียร พระเนตร พระนาสิก หายแล ฯ

๖๐ ยาทรงนัตถุ ให้อาชมด พิมเสน ตรีกะฎุก สิ่งละส่วน โกฏสอ โกฏเชียง

โกฏพุงปลา กานพลู เปี้ยผู้เผา ขาดหรรณ สมุลแว้ง อบเชยเทศ เกสรบุณนาค น้ำประสานทอง
สิ่งละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุน ถ้าจะทำทรงดม เอาผิวมะกรูด ไพล ประกอบลงพอควร ห่อผ้าบาง
ทรงดม แก้ววดพระเศียร แก้ววเวียน แก้วลบ แก้วริศดวงในพระนาสิก พระสอ พระเนตร
แลประขวรเพื่อโลหิต บำบัดพิศม์ประเสริฐนักแล ฯ

๖๐ ยาทรงทาพระวิลาส แก้วพระโลหิตกำเดาอันประขวรพระเจ้านัก ให้เอากฤษณา
อบเชยเทศ รากมลิ รากสลิด รากสมิ ชมด บดด้วยน้ำดอกไม้มเทศ น้ำดอกไม้ไทยก็ได้
รำหัดพิมเสนลง ทรงทาหายแล ฯ

๖๑ ถ้าทรงเชี้ยให้เอาโหราเดือยไก่ โหราอำมฤตย์ โหราอำมิลสิงคลี โหราบอน
โหราท้าวสุทนต์ โหราเขากระบือ โหราใบกลม โกฎักตรา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน
กานพลู พริกหอม พริกหาง พริกกล่อน ดีปลี มหาหิงคุ์ ดินประสิขาว หอมแดงชาตรี ยาทั้ง
นี้สิ่งละเฟื้อง ผืนสสิ่ง ๑ ทองคำเปลว ๑๐ แผ่น น้ำมะนาวเปนกระสาย บดทำแท่งตากในร่ม
ฝนด้วยน้ำมะนาว น้ำท่า เมื่อเชี้ยแล้วนั้น ถึงเปนฝีฟกทุมเมีย ขึ้นเปนเม็ดเปนเปาเปนปมก็หาย
ถ้าเปนไขจับให้สับกระหม่อมสับต้นคอทาหาย แก้วมขึ้นสูงด้วย ถ้างูพิศม์ ตะขาบ แมลงป่อง
ขบ ฝนด้วยน้ำมะนาวก็ได้ สุราก็ได้ ทั้งกินทั้งทาหาย ฯ

๖๒ ถ้าสัตว์เปนผีที่นมเจ็บปวดมีพิศม์หนักก็ตี เอายานี้ใส่ในลูกสัปรดแล้วสุ่มไฟให้
สัปรดสุก จึงเอายาฝนด้วยสุราทาแก้พิศม์ผีหายแล ท่านตีคำไว้แท่งละบาททอง ด้วยสรรพยา
หายากแล ฯ

๖๓ มหาจุลทิพย์ ให้เอาสคัน ชะพลู เทียนยาวภาณี โกฎสอเทศ หวานน้ำ ข่าแห้ง
สิ่งละส่วน ไม้จันทน์ ขิงแห้ง เกลือสุจนจะละ เกลือเยาวกะสา เกลือสินเธาว์ สิ่งละส่วนกึ่ง สหัส
คุณประสะแล้ว ๒ ส่วน ดองดิง ๓ ส่วน เปล่าน้อยประสะแล้ว พริกกล่อน สิ่งละ ๗ ส่วน
มหาหิงคุ์ รากจิงจ้อประสะแล้ว ดีปลี สิ่งละ ๘ ส่วน กระทำเปนจุน เมื่อจะเสวยจึงชั่งเอาหนัก
สสิ่ง ๑ แตรกกระเทียมเข้า ๒ ไพ เอาน้ำผึ้งรวมน้ำส้มส้าประสมกัน บดละลายกินแก้พระเส้น
อันทพฤก อันเล่นขึ้นไปถึงพระเส้นทั้ง ๓ พระเส้นอันกระด้างนั้นเล่นขึ้นไปจับเอาบันพระองค์
ทั้ง ๒ ข้าง แล้วเล่นขึ้นไปจับเอาต้นพระชีวหาให้มันตึง, ให้หอบพัก, ให้วัง, ให้วังเวียน,
แลเกิดเพื่ออามาไศรอย บักกะมาไศรอย ให้ถอยหย่อนเปนปรกติ

ข้าพระพุทธเจ้าออกขุนประสิทธิโอสถประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ฯ

๖๔ น้ำมันขนานหนึ่ง ให้เอาใบยางโพง ใบผักบั้งขัน ใบขมิ้น หัวขมิ้น ตำเอาน้ำ
สิ่งละทนาน น้ำมะนาว ๓ ทนาน น้ำกะเทียม ๖ ทนาน น้ำมันงาทนาน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมันแล้ว
เอาผืนหนักบาท ๑ บดปรงลง นวดเส้นอันทพฤก ในคุษฐาน แลเส้นอันหดเปนเถาเปนข้าว
ผักก็ตี ฟกแห้งใด ๆ ก็ดี เอาน้ำมันนี้ทาแล้ว นวดรีดเส้นไปเนื่อง ๆ เส้นซึ่งพิรุณนั้นดีดั่งเก่า
แล ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ออกพระสิทธิสารพราหมณ์เทศ ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงใน
วัน ๗ ๕ ๑๒ คำปฏิญาณ เอกศก (พ.ศ. ๒๒๐๒) เมืองลพบุรีแล ฯ

๖๖ น้ำมันมหาวิศกรรมราชไธล เอาโหราทั้ง ๒๗ บาท สค้าน ชะพลู เปล้าใหญ่
เปล้าราม เปล้าน้ำเงิน เทียนทั้ง ๕ เทียนยาวภาณีเปน ๖ โกฎทั้ง ๕ กานพลู ใบกระวาน
ลูกเอ็น จันทน์แดง จันทน์ขาว หางไหล มหาละลาย ลูกตลอด สิ่งละตำลึง ๑ ตริกระฎุก
เปล้าน้อย พิมเสน รากไคร้หอม รากแฝกหอม ไคร้เครือ เปราะหอม สิ่งละ ๒ ตำลึง
รากคันทาสหัสคันทา อัชระคันทา อบเชย รากผักเผั่วแดง รัตโชติ สิ่งละ ๓ ตำลึง รากเจตมูล
เพลิง แก่นสน สิ่งละ ๔ ตำลึง กฤษณา ใบตลอด สิ่งละ ๕ ตำลึง ลูกกลางโพง ๒๐ ลูก
น้ำมันกรูด น้ำมันาว น้ำมันงั่ว น้ำมันส้ม น้ำมันมโค น้ำมันมะกรูด น้ำมันมะกะปือ น้ำมันมะกะ
น้ำมันกุเลละ น้ำมันเชตะ น้ำมันพิมเสน น้ำมันดิน สิ่งละทนาน น้ำมันงาเชย ๗ ทนาน
มะพร้าวไฟ ๓ ลูก บิดเอาแต่กะทิ หุงให้คงแต่น้ำมัน ทาแก้เส้นอุทรังคมาวาตา อโรคมาวาตา
อันระคนพระโลหิตแล่นในพระเส้นสดวก ให้พระเส้นตึงแลกระด้างนั้นออกเปนปรกติ

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรง ณ วัน ๓ ๕ ๑๐
คำ ศักราช ๒๒๓๐ ปีชาล อัฐศก * ฯ

* แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

๖๗ น้ำมันภาลาธิไธล ให้เอารากหญ้าขี้ฉ้อ รากขี้เหล็ก รากปะคำไก่ รากปะคำ
ดีกระปือ รากเลี่ยน รากรักขาว รากลำโพงทั้ง ๒ รากชุมเห็ด รากผักส้มป่อย ขมิ้นอ้อย
ขิง ข่า ยาทั้งนี้ควรต้มให้ต้ม ควรตำให้ตำ เอาน้ำสิ่งละทนาน น้ำมันพรรณผัดกาด น้ำมัน
พิมเสน น้ำมันละหุ่ง น้ำมันงา สิ่งละทนาน หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาดีตะพานน้ำ ดึงเหลื่อม
พริกหอม พริกหาง พริกอ่อน ผื่น สิ่งละสลึง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละบาท ๑ บดปรงลงในน้ำมันไว้
๓ วัน จึงทาแลนวดแก้พระเส้นอันทพฤกให้หย่อน แลฟกบวมเปนขั้วเปนหน่วยแขงอยู่นั้นให้
ละลายออกเปนปรกติแล ฯ

๖๘ น้ำมันมหาปะไลยกลบ ให้เอาลำพันแดง หวานพระผั่ง หวานบุษราคัม หวาน
ไขหน้า หวานพันชน หวานเปราะป่า หวานพระกราบ รากเปล้าน้อย รากเปล้าใหญ่
สหัสคุณทั้ง ๒ สิ่งละ ๕ ตำลึง แก่นแสมทเล เอื้องพิศม์ม้า สิ่งละ ๑๐ ตำลึง ใบตลอด
ใบกระเนียด สิ่งละซัง ๑ ยาทั้งนี้ควรต้มให้ต้ม ควรตำให้ตำ บิดเอาน้ำให้สิ้นเชิง น้ำมันงา
ทนาน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน จึงเอาน้ำมันพิมเสน ๒ ทนานใส่ลงเมื่อภายหลัง แล้วเอาพิมเสน
๒ สลึง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู สิ่งละบาท ๑ การบูร ๓ บาท ทำเปน
จุณปรงลงกวนให้สบกกัน ทรงแก้เส้นอันทพฤกษกล่อนลมให้มือเท้าตาย ง่อยเปลี้ย

ตำรานายแพชรปัญญาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบถวาย
ได้ทรง ณ วัน ๑ ๕ ๑ คำ ปฏิญาณ เอกศก ฯ

๖๕ สี่ฝั้งปีพระเส้น ให้เอาชะมดทั้ง ๒ ไพล พิมเสน โกฏเชียง กรุงเขมา ดิงูเหลื่อม
จันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา กระลำพัก สิ่งละเฟื้อง โกฏสอ โกฏเขมา โกฏจุลาลัมภา โกฏกัตรา
โกฏสิงคลี โกฏหัวบัว มัชชะกียวาณิ กระวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ
เทียนขาว พริกหอม พริกหาง พริกलोंน ดีปลี ลูกกราย ผีน สี่ฝั้ง สิ่งละสลึง กะเทียม
หอมแดง ขมิ้นอ้อย ๒ สลึง ทำเป็นจุณละลายน้ำมันาว ๑๐ ใบ น้ำมันงาทนาน ๑
น้ำมันหมูหึ่ง น้ำมันเสือ น้ำมันจรเข้ น้ำมันงูเห่า น้ำมันงูเหลื่อมพอควร หุงให้คงแต่น้ำมัน
จึงเอาชันรำโรง ชันย้อย ชันระนัง ใส่ลงพอควร กวนไปดีแล้วจึงเอาทาแพรทาผ้าถวาย
ทรงปิดไว้ที่พระเส้นอันแขงนั้นหย่อน

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวายทรง ณ วัน ๑ ปี ๕ คำ
ปีชวด โทศก ๕

๖๖ ขนานหนึ่งให้เอาเบญจกลางโพง เปลือกดีหมี ขมิ้นอ้อย ลูกกระเบา ใบเลี่ยน ตำบด
เอาน้ำสิ่งละจอก น้ำมันงาจอก ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน ทรงในเล็บพระหัตถ์ แก้วริศดวงกิน
ในเล็บพระหัตถ์ ประกอบถวาย ณ วัน ๗ ปี ๕ คำ ปีชวด โทศก ๕

๖๗ น้ำมันบาดแผลตาอิน พริกไทย ๗ เมล็ดทุบพอแตก กะเทียม ๗ กลีบทุบพอยับ
แล้วใส่ลงในน้ำมันมะพร้าวเอาซาม ๑ จึงเอาตะกั่วนม ๒ บาท หลอมให้กว้างเทลงในน้ำมัน
แล้วเอาขึ้นหลอมเทอีกให้ได้ ๗ หน แล้วเอาตะกั่วไขไว้ในน้ำมัน ใส่บาดแผลหายแล
ใส่ใส่ตัวนาก็ได้ ตะมอยมีตัวก็ได้ ดีนักรแล ๕

๖๘ ขนานหนึ่งให้เอาเปลือกมะขาม รากรักขาว รากชะคราม รากผักเสี้ยนผี ราก
ชาลิขม เครือเขาวีเหมือน หวานพระตะบะ หวานพระตะหึ่ง ต้นเทียนนา บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย
ขมิ้นชัน รากลำเจียก พรรณผักกาด สมอไทย รากพิลังกาสา ผักขวง ลูกชุมเห็ด ใบมะกา
เสมอภาค สับต้ม ๔ เอา ๑ กรองจมหดกากแล้ว เอาน้ำมันงาไชยภาคหนึ่ง น้ำยาต้ม ๓
ภาค หุงให้คงแต่น้ำมัน ทรงแก้พระเกษาหล่นแลให้คันให้หงอกเพื่อพระโรคริศดวง

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ณ วัน ๗ ปี ๕ คำ ปีชวด
โทศก ๕

๖๙ น้ำมันแก้เปื่อยพัง ให้เอาเปลือกหมีเหม็น เอายอกเปลือกตรุษ เปลือกมะขาม
เปลือกมะขบ เปลือกสารภี ขอบชะนางแดง เบญจกานี ครั่ง สีเสียดเทศ ลันทเล ผีน ดิงูเหลื่อม
เสมอภาค น้ำมันงาพอควร หุงให้คงแต่น้ำมัน ยอนเป่าเข้าไปในลำกล้อง แก้ขัดพระบังคนเบา
แก้ปวดขบแก้บุพโพล

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวายทรง ณ วัน ๓ ปี ๕ คำ
ปีชวด โทศก ๕

๖๔ น้ำมันองคฺสูตอุปฺทม เอาใบสเดา เปลือกสเดา บรเพ็ด กะถินแดง เปลือกเพกา
หย้าตีนตุ้ตตู ขอบชะนางแดง ใบคนทา ใบตร๑๒ เปลือกตร๑๒ ใบชุมเห็ด กระเทียม ขมิ้นอ้อย
ตำบิตเอาน้ำเสมอภาค สิ่งละจอก น้ำมันางจอก ๑ น้ำมันยางอันใสกึ่งช้อนหอย หุงให้คงแต่
น้ำมัน แล้วจึงเอาฝิ่น สีเสียดเทศ ครั่ง ลิ่นทเล ชาดหฺรฺคุณ มดยอบ สารส้ม สิ่งละ ๒ สลึง
บดปฺรฺงลงเป่าบ้างทาบ้าง แก้งคฺสูต แก้วริศดวงอก ทวารหนัก ทวารเบา แก้วบวม แก้วคัน
แก้วฟก แก้วไส้ด้วน แก้วอุปฺทม

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระแพทยพงษาประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ทรง ฅ วัน ๓ ๒ ๔ คำ
ปีชวด โทศก ๒

๖๕ น้ำมันเน่าเปื่อยอุปฺทม เอามะพร้าวไฟแต่ซีกข้างหัวนั้น ๓ ซีกขูดคั้นเปนกะทิ
แล้ว จึงเอาลำโพงทั้งใบทั้งลูก ตำกรองเอาแต่น้ำ เปลือกลูกมะขามขบแช่น้ำเอาแต่เท่ากัน
หุงให้คงแต่น้ำมันมะพร้าวแล้ว จึงเอาเปลือกสีเสียดเทศ ฝิ่น เกลือสินเธาว์ ดิงูเหลื่อมปฺรฺง
ลงในน้ำมันแก้วฝิ่นเปื่อยฝิ่นเน่า แลอุปฺทม ไส้ด้วน แก้วบุโพน้ำเหลืองหาย

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ทรง ฅ วัน ๒ ๒ ๕ คำ
ปีชวด โทศก ๒

๖๖ ขนานหนึ่งเอาตำลึงใบแฉก น้ำขลุ่ยแช่ ใบฟ้าแก่น ลูกลำโพง ลูกฝ้าย ตำบิตเอา
แต่น้ำสิ่งละจอก น้ำมันางจอก ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน จึงเอาฝิ่น ดิงูเหลื่อม ปฺรฺงลงตามควร
ทรงหยอดในพระกรรณแก้ตั้งแก้คัน แก้วน้ำเหลืองแก้วบุโพ

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ทรง ฅ วัน ๕ ๒ ๕ คำ
ปีชวด โทศก ๒

๖๗ ขนานหนึ่งให้เอายอดการเกด ยอดเตย ยอดลำเจียก ขมิ้นอ้อย ตำบิตเอาแต่น้ำ
สิ่งละจอก น้ำมันางจอก ๑ น้ำมันหอมอันดีจอก ๑ หุงเอาให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาลูกใน
กะเบา ลูกในกะเบียน ลูกในลำโพงแดง ลูกในลำโพงขาว สีเสียดเทศ สิ่งละสลึง ๑ บดปฺรฺง
ลงน้ำมัน จะทรงยอนในพระกรรณ เป่าเข้าในลำกล้อง ทาก็ได้ แก้วบุโพน้ำเหลือง อันให้
เปื่อยให้คันก็ดีหายแล

ข้าพระพุทธเจ้าออกพระสิทธิสารประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ทรง ฅ วัน ๕ ๒ ๕ คำ
ปีชลุ ตริศก ๒

๖๘ น้ำมันมหาจักร ให้เอาน้ำมันางทนาน ๑ ด้วย ทนาน ๖๐๐ มะกรูดสด ๓๐ ลูก
แล้วจึงเอาน้ำมันตั้งเพลิงขึ้น รุมเพลิงให้ร้อน เผาผิวมะกรูดใส่ลงให้เหลืองเกรียมดีแล้ว
ยกลงกรองกากให้หมดเอาไว้ให้เย็น จึงเอาเทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ สลึง ดิปลิบาท ๑ การบูร ๒
บาท บดจงเลียดปฺรฺงลงในน้ำมันนั้น ยอนหู แก้วมแก้วริศดวง แก้วเปื่อยคันก็ได้ ทาเมื่อยขบก็

ได้ใส่บาตแผลเจ็บปวดเสียนหนามหอกดาบก็ได้ หายแล แต่อย่าให้ถูกน้ำ ๓ วัน มิเป็นบุบโพลาย ฯ

๕๕ ขนานหนึ่งให้อาพิมเสน ๒ สลึง การบูร ๓ สลึง มาตะกี้ ๕ สลึง ชันตะเคียน กายาน สิ่งละ ๗ สลึง สีผึ้งขาว ๑๐ ตำลึง น้ำมันมพร้าวอันใหม่ดีนั้นครึ่งทอนเคี่ยวขึ้นด้วยกันให้สุกดีแล้ว กรองกากออกเสีย เอาไว้ให้เย็น จึงเอาไขไก่เอาแต่ไขขาว ๒ ลูก เอาสุรากลั่นประมาณจอกหนึ่ง กวนกับไขให้สบกันดีแล้ว จึงแบ่งออกให้เป็น ๓ ภาค ๆ หนึ่งนั้น เอา น้ำทะเลงใช้ ๓ สลึง การบูร ๓ สลึง กวนเข้าด้วยกันให้สบดีแล้ว เป็นสีผึ้งแดง จึงเอาสีผึ้งขาวภาค ๑ นั้นมากวนด้วยจุนสีพอสสมควร เป็นสีผึ้งเขียว ภาคหนึ่งเป็นสีผึ้งขาว ปิดแก้พิศม์ แสบร้อนให้เย็น

ข้าพระพุทธเจ้า เมสี หมอฝรั่ง ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย สำหรับปิดฝีเปื่อยเน่าบาดเจ็บใหญ่่น้อย ให้ดูดบุบโพลัดเนื้อ เรียกเนื้อ ด้วยสีผึ้งเขียวใช้กัด สีผึ้งแดง เรียกเนื้อ สีผึ้งขาว แก้พิศม์ เลือกใช้เอาเถิด ฯ

๕๖ ขนานหนึ่งให้อาดีบุกดำหลอมขึ้นให้กว้างแล้วเอามาขัดเสียให้ยับ แล้วเอามากวนให้เลื่อยด เอาน้ำมันดิบใส่ลงให้ท่วม ไว้แรมเดือนแรมปี หากกระดาศทาสำลิกก็ได้ ปิดฝีเปื่อยเน่าใหญ่่น้อย ทั้งกัดทั้งเรียกเนื้อ ดูดบุบโพลัดนักแล ฯ

๕๗ น้ำมันทิพโสฬศ ครอบผีทั้ง ๑๖ จำพวก คือ ผีฟกคาง ผีฟกคอกก็ดี ผีคันทมาลา ผีลูกหนูก็ดี ผีคันทสุต ผีฟกทุมใหญ่ ผีฟกทุมน้อย เท้าผลมะพร้าว ผลมะขวิด เท้าผลส้มซ่า ผลมะนาวก็ดี ให้เอาใบคนทา ใบมะแว้งทั้ง ๒ ใบมะเขือขึ้นทั้งรากทั้งใบ ถั่วภูทั้งรากทั้งใบ หญ้าบิณฑอ หญ้าแพรกแดง ใบระงับพิศม์ ใบเสเดา ใบพุทรา ใบชิงชี ใบตาลดำ ตำลึงใบแฉก ใบมะเดื่อดิน ขมิ้นอ้อย ใบผักปราบ ใบผักเป็ด มะกล่ำเครือ ใบหมอนน้อย ใบผักเป็ด ใบแคแดง หญ้าปากกระบือ ใบชบาแดง ยานี้ตำเอาน้ำสิ่งละทอน ๘๐๐ น้ำมันงาทอนหนึ่ง หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาออกไว้ให้เย็น จึงเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู สิ่งละสลึง เทียนดำ เทียนขาว เทียนแดง เทียนดาดักแดน เทียนยาวภาณี โกฏสอ โกฏเขมา โกฏจุลาลำภา โกฏก้านพร้าว โกฏพุงปลา โกฏกัตรา สิ่งละสลึงเฟื้อง การบูร พิมเสน สิ่งละ ๒ สลึง บดจนเลื่อยด ปรงลงในน้ำมันไว้ ๓ วันจึงใช้ กินแก้พิศม์ฝีดวงใหญ่ดวงน้อย ให้เด็กกินตามกำลัง แก้พิศม์ตาลทราย ใส่ตาแลยอนหูก็ได้ แก้วริดดวง มอกรอ แก้วเมื่อยขบ กินก็ได้หากก็ได้ เมื่อจะหุงน้ำมันนี้ ให้บูชาเครื่องกระยาบวดแก่พระฤๅษี ผู้ไว้ตำรานี้ ทองคำบาท ๑ เป็นค่านับจึงประสิทธิแล ฯ

๕๘ สันฉบับแต่เท่านี้ ฯ